

Питање реформе казненог права, 1907.

Садржај

1. Предговор
2. Заштитна казна и одмазна казна
3. Одмазна казна и заштитна казна
4. Злочин као социјална болест
5. Појам казне

*Београдски Муниципалитет
Управља.*
Vilhelms Janke

ПИТАЊЕ РЕФОРМЕ

КАЗНЕНОГ ПРАВА

Уведено у нови инвентар бр.

јануара 1942 год.

Београд.

ПРЕВОД С НЕМАЧКОГ

М. Ј.

(Одштампано из „Трговинског Гласника“)

БЕОГРАД

„Бранко Радичевић“ — Штамп. Гавр. Давидовића

и Комп.

1907.

САДРЖАЈ:

1. Предговор 1—2.
2. Заштитна казна и одмазна казна 3—26.
3. Одмазна казна и заштитна казна 26—30.
4. Злочин као социјална болест 30—35.
5. Појам казне 35—40.

ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ

стр.	ред	стоји	треба
1	3	озго постојећој	предстојећој
2	2	оздо овог	ових
4	4	озго Неправилна	Неправична
4	13	„ казна постала	из освете постан
4	20	„ Алира ^е)	Амира ^з)
4	у	првој примедби Friedlaslegung	Friedloslegung
	2	ред legio	legis
	4	ред ка не	казне
4	у	трећој примедби Херманиста	германиста
5	1	озго их	се
5	6	„ никод	никад
7	26	„ покојним	професором
7	33	„ же	може
9	8	„ на крају реда	додати хтео
9	17	„ кривица	кривици
11	37	„ квалификација	класификација
12	3	„ то је	то ја
12	14	„ мишљење	мишљења
13	31	„ злочан	злочин
14	29	„ најсигурније	најсигурније
21	35	„ лнији	линији
21	37	„ вишо	више
22	13	после речи кривичног	права
24	33	„ мо ућност	могућност
28	7	„рођена као заштитна казна“	(два пут
		сложена реченица).	

ПРЕДГОВОР

У току летњег и зимњег семестра прошле године одржан је један низ предавања о постојећој реформи казненог законика у Академском Празничком Друштву у Минхену пред многобројном публиком из свих сталежа. И доиста питање реформе казненог законика не занима врло живо само правнике, већ и друге научнике, и политичаре, и најширу јавност. Поред криминалиста о њему говоре и медицинари и филозофи, и статистичари, и сви су они сложни у томе да наше кривично правосудје показује недостатке који захтевају његову поправку, и про томо суо — да данашњи казнени законик ваља реформисати. И док тако и у научним и у политичким круговима влада једнодушност у жељи да се казнено право исправи или чак и замени, дотле се у области кривично правне науке бијељута научничка битка; води се распра о томе како и у ком би обиму требало реформисати данашњи законик.

Минхенско академско правничко друштво, у намери да изиђе у сусрет општем интересовању за ово питање, приређивањем јавних предавања, дало је прилике најпозванијим заступницима двају главних

праваца у казненом праву, проф.: *Биркмајеру* и *Фон Листу* да изложе своје основне криминалне политичке погледе, да покажу становишта својих школа у погледу на реформу казног законика. Исто тако дошли су до речи, између осталих, и један психијатар (проф. *Крепелин*) и један психолог (проф. *Липс*), чије су области испитивања, као помоћних наука за казнено право, стално од великог значаја.

У жељи да се питање реформе казног права објасни и учини приступачним и ширим круговима, одштампана су ова предавања, и поред тога што су већ раније била објављена у појединим немачким часописима, и у засебној књизи.

Пошто је баш Немачка она држава, која је у Србији углед и вођа у области казног права, то ће, без сумње, ово питање интересовати и нашу јавност, а на првом месту наш правнички свет, тим пре што се и код нас помишља на ревизију казног законика.

У српском преводу овде се доноси у целости предавање *Биркмајерово* и, осим тога, краћи реферати о говорима проф.: *фон Листа*, *Крепелина* и *Липса*.

Нека би и српски превод овог предавања послужио истом циљу! Прев.

I.

Заштитна казна и одмазна казна*

Ми присталице т. зв. класичне школе у казненом праву хоћемо да се казном одмазди, т. ј. да се за равно равним одговори. Казна треба да погоди злочинцу његова сопствена правна добра зато, што је он нападом на туђа правна добра нарушио државни правни поредак. За зло које је он у злочину учинио, треба му казном зло причинити. *Poena est malum passionis propter malum actionis.*

1. Тај одмазни карактер казни је заувек дало њено порекло од освете. И освете је била одмазда. Само је она била груба и необуздана субјективна одмазда. А таква је престала бити, чим је прокрчило себи пута сазнање да злочин није повреда појединца и његовог рода, већ повреда заједнице и њеног правног поретка, чим је следствено држава присвојила себи право вршења одмазде за учињен злочин. Са тим се тренутком освете претворила у казну. Она је у својој суштини

*) Schutzstrafe und Vergeltungsstrafe Veröffentlichungen des Akademisch-Juristischen Vereins. Heft 1. Heidelberg, 1906. а предавање проф. Карла *Биркмајера*, држано у Академском Правничком Друштву у Минхену.

и даље одмазда, али је сад прожета основном идејом целокупне државне делатности у области правној: идејом правичности. Неправилна одмазда, као што се освета јавља, претворила се у казни у правичну. Казна као таква има заједничког са некадашњом осветом у толико, али не више, колико има на пр. заједничког питања ружа са дивљом шибљиком, која јој служи као подлога. Тако од прилике мислимо ми кад казну обележавамо као оплеменењу освету. На тај начин је казна постала одмазна казна, и само као таква. У историји казне ништа не указује на какво развијање у смислу заштитне казне, па нарочито ни германска установа прогонства¹⁾, коју је проф. фон Лист²⁾ хтео у тој цели да употреби. И прогонству је у основи била мисао одмазде, као што показује проф. Алира³⁾. Јер оно потиче из мисли: „Ко не поштује туђе право не треба ни сам да ужива у свом праву.“ С тога је и погађало нарушитеља мира прогонство.

2. Казна се тада као правична одмазда развијала даље код свих народа, мењајући истина са променом у схватању шта је правична одмазда своју садржину: почев од чисто спољашње одмазде, као што је талион, па до одмазде са казном која је пропорционална кривици; али не ме-

¹⁾ Friedlosigkeit, Friedlosigkeit. У изворима се зове: extra sermonem legio poenae, Стављање изван заштите законске, тако да је дотичнога сваки могао без глобе и казне убити. Ово је право у почетку имала заједница доцније краљ.

²⁾ Познати криминалиста, проф. берлинског Универзитета.

³⁾ Познати херманиста, проф. минхенског Универзитета.

њајући их у својој суштини. И у томе сталном развијању као правична одмазда казна је свој задатак успешно извршила. Истинна она није могла да искорени злочине, као што ни једна казна, па ни заштитна казна, неће иикад моћи то учинити. Али она је столећима као одмазна казна тако успешно злочине сузбијала, да су при том државе могле цветати и успевати, да се нарочито право могло непрекидно и корисно развијати, да је становништво под околностима зајемченог права могло живети и радом користити; она је, речју, државу и њен поредак снажно заштићавала. У пркос томе, за последњих деценија, тражња да се све што је достојно цене више не цени захватила је и казну.

Стало се тврдити да наше кривич. право није у стању да сузбија успешно злочин; и као извор његове слабости означило се његово одмазно становиште. Према томе тражи се од предстојеће реформе немачког казненог права да одмазну казну замени са заштитном казном.

3. Ми, заступници класичне школе, мишљења смо, да не постоји никакав довољан разлог за прекидање континуитета досадањег развијања у казненом праву, за напуштање осведоченог одмазног казненог права, и да у усвајањем још неостведоченог заштитног казненог права учинимо један скок у неизвесност. И ми истина не превиђамо да наше казнено право показује недостатке који захтевају његову реформу. Али ми држимо да та ревизија не сме водити револуцији као што би је замена одмазне казне са заштитном казном морала собом донети. Ми остајемо чврсто при одмазној казни и тра-

жимо само још правичније извођење њено. Ми се држимо чврсто ње, не само због тога што се кроз столећа оверила, већ и због тога она најбоље одговара народној свести о праву, и што иде у сусрет злочинчевом правном осећању. Више но и у једној другој правној области мора у области казненог права законодавац да остане у сагласности са народном правном свести, ако жели да његови закони изврше свој циљ. Уз то је један од најмоћнијих нагона у човечијој природи нагон да се за свако учињено дело одмазди. Он показује да је целокупан наш начин добијања претстава, да је наш световни и религиозни живот прожман мишљу да дела која нам се чине треба да одмаздимо. Као што за добра дела тражимо, за себе и друге, и надамо се одмазди, у облику награде, и осећамо као неправду ако она изостане, исто тако осећамо потребу да се и рђава дела казном одмазде. Тек тада нам изгледа да је правни поредак за учињен злочин задовољен. А то осећање лежи и у самом злочинцу. Ја подсећам на Достојевсково дело Грех и Покајање. И сам злочинац осећа да се право чини, кад се кажњава што се огрешио о правни поредак, док би на против држао за непотребну и према томе неправичну строгост, кад би му се рекло: ти ћеш бити кажњен, не зато што си учинио злочин, већ да не би више у будуће ти и други ма какав злочин учинили, и да тако правни поредак буде заштићен од даљих злочина. Одмазној казни иде у сусрет разумевање и примање и од стране самог злочинца. Има ли још шта повољније за казненог законодавца? И како би он могао примити

на себе одговорност, ако би дао из руку ту могућност да своје претње под казном веже и за нагон да се за учињена дела одмазди и за осећање правичности код самог злочинца.

4. Ако пак хоћемо да се казном одмазди, онда морамо казнено право засновати на претпоставци слободне воље. Не може бити правичне одмазде онде где нема кривице, и нема кривице без слободне воље. Ако човек оно зло које жели мора да жели, ако друкчије осем злочиначки не може да жели и поступа, тада не може ни бити говора о кривици, а са тим ни о одмазди. Одмазда путем казне претпоставља способност онога који се кажњава да се може слободно одлучити пред мотивима који злочину маме и који од злочина одвраћају, и, према томе, моћ слободног избора између добра и зла. То је слободна воља како је ми разумемо, без ње ми и не можемо да претпоставимо себи казнено право. И ја се не мало радујем што видим да сам у тој тачци потпуно једнаког мишљења са проф. фон Листом. У препирци са покојним Адолфом Меркелом из Штрасбурга, који је, у пркос своме детерминизму, држао да сме још да претпоставља кривицу и одмазду, проф. фон Лист се овако изражава:

„Без начела слободног одлучења не може бити ни кривице ни одмазде. Тражити одмазду за несрећу учињену без кривице и свирепо је и одвратно. Одмазда за учињено зло на детерминистичкој основи не само да је погрешка срца, већ и за блуда разума.

Ја не бих могао своје сопствене по-

гледе оденути згоднијим речима. Одмазно казнено право не може се лишити претпоставке о слободи воље. А препирка како да се слобода човечије воље замисли и како да се образложи, може се при том сасвим изоставити. И онај који не верује у слободу воље, мора је ипак узети за основу казног права, а одмазног казног права већ на сваки начин. Одвело би ме далеко кад бих покушао овде да докажем да и то важи не само за казнено право, већ и за право у опште. Свако право које оперише са појмом кривице, грађанско исто тако као и казнено право, мора рачунати са слободном вољом. Наше данашње право доказује то. Грађански законик у својим §§*) 104. и 827., као и казни законик у своме § 51. полазе од слободне воље. Очајни покушаји наших противника, а у првом реду проф. фон Листа, да њима тако непријатном § 51. казн. зак. преокрену значење, морају се разбити не само о јасан смисао речи закона, већ и о неопходност слободне воље за одмазно казнено право — у данашњем немачком казненом закону.

Уопште морам признати да више не разумем опозицију проф. фон. Листа против узимања слободне воље, одкако нам је ту скоро јасно рекао: „Казна како је одређујемо, јесте одмазда.“ Ако узмем у обзир поред овог и његово мало пре прочитано мишљење против Меркела, моја би ме логика водила закључку, да и проф. фон Лист верује у слободну вољу. Па

*) Уз нас су одговарајући §§ 40, 807. Грађ. Зак. и § 51. Казн. Зак. Прев.

ипак ја знам да он с убеђењем исповеда детерминизам. У, јамачно литерарном продужењу наше контроверзе, врло сам љубопитљив на објашњење ове бар привидне противуречности.

5. Мени је, појамно, немогуће да вас у овом предавању познам са детаљима одмазног казног права. Али бих ипак да вам именујем и укратко објасним три главна привила, у која држим да ћу моћи његову практичну садржину збити. Она гласе:

прво, нема казне без кривице;
затим, где има довољно кривице,
мора се казнити.
и најзад, казна мора бити пропорционална кривица.

а) Нема казне без кривице. Нетачно је да ми, преставници класичне школе, хоћемо да је за казну меродавно само дело и његово дејство, као што нам проф. фон. Лист то импутира. Одмазна казна управља се против зле воље злочинчеве како се она у делу јавила. Ми нећемо злочинца да кажњавамо, као проф. фон Лист, за оно што је он; али ми нећемо да га кажњавамо ни за оно, што је он учинио; већ ми хоћемо да га казнимо за оно што је он учинио и што је хтео. И где данашње казнено право, удаљујући се од тог нашег захтева, хоће да за мерило казне има пресудан значај и не жељено дејство једног дела, тад и ми приврженици класичне школе нападамо то као „неправичну одмазду“; ту ми захтевамо поправку данашњег нашег казног права на основу нашег правила: нема казне без кривице.

в) Али ми тражимо и обратно: где има

кривице коју закон предвиђа, био то пре думишљај или нехат, ту се мора казнити. С тога ми тражимо кажњавање и код таквих напада на правни поредак, код којих не може бити говора о антисоцијалном расположењу, а пред којима заштитна казна мора без помоћи застати. Стога се ми изјашњујемо енергично против предлога проф. фон Листа да се старо правило *minima non curat praetor* узме поново у наше казнено право или казнени поступак. С тога протествујемо против т. з. условне осуде, у потпуној сагласности са изјавом у своје време готово једногласно датом од стране председника највишег земаљског суда и државних тужилаца у Пруској, на затражено им мишљење: условна осуда не одговара правном осећању у народу, јер он жели да свако судски доказано кривично дело добије своју праву казну. То је основно правило, које помаже да се правни поредак сачува и одржи.

с) Казна мора бити пропорционална кривици која се у злочину јавила. Тиме стављамо ми кривичном законодавцу и кривичном судији захтев да са својом казненом претњом и својом казненом пресудом тачно процени, у сагласности са мишљењем о процени које влада у народу, шта је злочинац учинио и хтео. Тешкоћа је задатка да се тачно одреди мера казне велика. Али би била кобна самообмана присталица заштитне казне, ако поверују да би они могли умаћи тој тешкоћи. И они морају да подижу мост између два хетерогена појма: кривице и казне. И њин законодавац и њин судија мора да нађе сразмеру између злочина и

толико и толико година робије, између преступа и толико и толико месеца затвора, између иступа и толико и толико марака новчане казне. А мерило које му они у руке дају: учинитељево расположење према друштву, карактер злочинов у његовој целокупности, сравњен са нашим мерилом: кривица учинитељева у односу на поједино дело, неће решење задатка олакшати, већ само отежати, ако не немогућим учинити.¹⁾

6. Сад имам још једну напомену да учиним, пре но што се обратим заштитној казни. Ми хоћемо да се са казном у првој линији одмазди. Али ми смо уверени и можемо то уверење подупрети искуством кроз столећа (в. горе под 2), да ми са таквом одмазном казном у исто време и правни поредак и друштво најбоље заштићујемо. И нама је, дакле, казна заштитна казна. Она је таква код нас у погледу на дејство, које ми од ње очекујемо. Ми смо мишљења да ништа није способније од казне, одмерене према идеји правичне одмазде, да злочинца поправи, њега и друге да заплаши од даљих злочинстава, друштво и његов правни поредак да обезбеди. Ми заступамо, другим речима, у сагласности са нашим казним "закоником, т. зв. здружену теорију (Vereinigungstheorie) Проф фон Лист је мени, који здружену теорију од увек браним, пребацио да сам тиме већ ступио, што ја одлучно одбијам, на пут пактирања. „Ако та здружена теорија“, тако се

¹⁾ У колико не пође за руком да се постави једна квалификација злочинаца према њиховим психолошким особеностима, на коју се не би могле чинити примедбе.

вели дословце у његовом суду о 26. Немачком Правничком Збору „не представља никакав компромис, то је онда у опште не знам шта се под компромисом треба да разуме“. Ја разумем под компромисом једну погодбу, која се на тај начин склапа, што од два противника сваки један део свога становишта напушта и тако се сусрећу на половини пута. Здружена теорија коју ја заступа не попушта ни за шаку од свога становишта да се за учињено зло одмазди. Она се држи чврсто тога да казна мора бити правична одмазда; али она је мишљење да се, стога становишта полазећи, могу и противничке мисли, у колико су оправдане, имплицитно уважавати.

II

Да пређемо сад на заштитну казну као што је проф. Фон Лист заступа. О њој нам он није готово ништа рекао у своме последњем предавању. Слика, коју ћу вам у овом што следује о њој дати, почива на скупљеним расправама и предавањима проф. фон Листа и на најновијем издању његовог уџбеника, обоје изашлим у 1905. години.

1. Крајњи је циљ казне, тако вели проф. фон Лист, заштита, обезбеђење друштва и његовог поретка сузбијањем злочина. Али ако желимо да успешно сузбијемо злочин, ми га морамо још у корену и његовим узроцима сузбијати. Злочин је, међутим, с једне стране продукт особености учинитељеве у тренутку извршења дела, и, с друге стране, спољашњих околности које га у том тренутку окружују. Сузбијање спољашњих околности које учествују у извршењу злочина, задатак је, у

колико је то у опште могућно, социалне политике. Задатак је пак криминалне политике и казне да сузбија индивидуалне факторе код злочина. „Према томе излази као задатак казне заштита правног поретка сузбијањем злочина у самој личности злочинчевој. Казна не треба да се ставља на супрот поједином злочину, већ на супрот злочинцу, на супрот његовом антисоциалном расположењу и мишљењу против његове злочиначке особености. И према њеној интензивности мора се врста и мера казне одредити.“ „Може се означити“, тако вели он дословце, „као најјача супротност између старог и новог схватања, што оно посматра спољашње дејство дела као у првој линији пресуђујући моменат, док ово, на против, унутарње расположење учинитељево.“

Кад се пак злочинци посматрају према њиховом расположењу противу правног поретка — тако расправља даље проф. фон Лист — деле се злочинци прво у две велике класе, које је он раније, по примеру Валберговом, означавао злочинцима по прилици и злочинцима по навици, док је доцније претпоставио изразе: тренутни и стални злочинац. Он нам овако описује ове две групе злочинаца:

Од претежног је утицаја или спољашњи повод за злочин. До сада непрекоран учинитељ да се навести у тренутном, страшној раздражењу, или под утицајем тешке невоље, на злочин који чини у његовом животу једну горко покајану епизоду, непознату и осамљену у његовој сталној особености: то је слика тренутног злочинца;

или се при незнатном спољашњем по-

воду јавља злочин из сталне особености, из дубоко укорене не наклоности злочинче, који нам открива његово биће: то је суштина сталног злочинца.

Сталне злочинце дели даље проф. фон Лист опет у оне који се могу поправити и непоправне. Код првих је васпитна промена карактера још могућа телесним и духовним образовањем, као навикавањем на редован живот, а нарочито на редован рад. Код непоправних је напротив склоност ка злочину постала не само стална, већ у исто време и неискорењива, тако да су они неприступачни васпитном утицају на њихов карактер.

На ову тројну поделу злочинаца треба да се непосредно надовеже кривично законодавство; казна се мора управљати не према подели злочина, већ према овој подели злочинаца. И то тако, да се тренутни злочинац казном заплаши, стални злочинац који се може поправити да се казном поправи, непоправни стални злочинац да се казном учини безштетним. Тако одговарају трострукој разноликости злочинаца, по проф. фон Листу, три разнолика непосредна циља казне; и та сагласност обе поделе, тако он вели, одувек му је важила као најсигурније јемство за правилност негових основних криминално политичких погледа.

То је систем заштитне казне по проф. фон Листу као што он хоће да га законодавац, при предстојећој реформи казненог права, санкционише.

2. Према моме чврстом убеђењу то се не може извести, и водило би, у колико се може извести, тешким опасностима за правичност нашег кривичног правосуђа, и

у последњој линији напуштању целог казненог права.

Овај ћу суд покушати у следећем да образложим:

а) пре свега је фон Листов систем заштитне казне један торзо, и то ће морати остати. Ако би се дакле казна имала управљати у врсти и мери према интензитету злочиначког карактера учинитељевог, тада није довољно делити злочинце према њиховој особености у оне три класе, које проф. фон Лист издваја. Тада је потребан шта више још један велики број међуподела код ове три класе, да би „све поstepености психичке особености злочинче“ могли разликовати, и тим начином да омогућимо законодавцу и судији како да одреди меру казне за поједини злочин. Проф. фон Лист увиђа и сам ту потребу и учинио је покушај још године 1896., у својој расправи „Психолошки основи криминалне политике“, да „непрегледну множину како се разнолик јављају особености“ злочинаца — тако се он на другом месту изражава — подели у одређено прегледне класе. У тој цели поступио је овако, што је прво покушао да групише злочине према различним узроцима из којих се, по искуству, обично чине, у злочине учињене из користољубља, из грамзивости, из блудности, из славољубља и т. д., и из те психолошке поделе злочина хтео је да дође до психолошке поделе злочинаца. У последњем није успео и није ни могао успети. Покушај се морао разбити о признање, да исти узроци, из којих се обично извршују злочини, могу да воде и правно потпуно допуштеним, шта више социално захвалним радњама, тако

да се они не могу употребити као критериум за злочиначку особеност. То није умакло ни проф. фон Листа сопственој оштроумности, и у једној расправи он овако и сам признаје:

„Криминалнополитички употребљива подела злочинаца, до које хоћемо да дођемо и морамо доћи, не поклапа се са доби веном психолошком поделом злочина“.

Од тада није више ни проф. фон Лист поново покушао да потребну психолошку поделу злочинаца добије, нити је ко год други то са успехом предузео.

Докле се год не узмогну степени злочиначког карактера да измере (а тај случај неће никад доћи), не може се ни мера казне одредити према интензивности злочиначког карактера, и, према томе, извођење заштитног кривичног права је немогуће.

в) Па ни сама почетна подела фон Листова на тренутне, — који се могу поправити и непоправне злочинце не може се одржати.

Пре свега нема тренутних злочинаца, чија би се особеност састојала у томе, што би се у даном тренутку дали навести на злочин. У случајевима где проф. фон Лист држи да је о таквима говорио, имамо злочин учињен у тренутном раздражењу или у нужди итд., дакле једну појаву, о којој води рачуна и наше данашње право својим одредбама, као н.пр. провоцирана смртна повреда, нужна одбрана и т. д. Али ту немамо једну нарочиту врсту, један особит род злочинаца насупрот сталним злочинцима. То се види већ и по том, што сваки стални злочинац може у сваком даном моменту да учини

злочинство по прилици, као што би се и обратно морало узети, да чешће извршење злочинстава може да потврди једног сталног злочинца.

Даље, не постоје у опште непоправни злочинци. За нас индетерминисте већ у напред не. Ми верујемо у основно хумано правило: *It is never too late to mend.**) Па и наши су се противници узалуд мучили до сад, да појам непоправних одреде тако, да му се не могу чинити замерке, и да законодавцу означе критеријум по коме се такви могу познати. Проф. фон Лист се сам не усуђује да сматра некога за дефинитивно непоправног. До душе имао би се изрећи у пресуди доживотан затвор, али та пресуда треба да се сваких пет година поново испита, „пошто се мора са вероватноћом рачунати да се доцније покаже да је утврђење непоправности нетачно.“ Са тим је у истини напуштен и непоправни злочинац.

И тако остаје од тројне поделе само ова истина, да многи злочинци чине злочине у поврату, занатски, или по навици. И о тој истини води наше данашње право рачуна, а будуће немачко казнено право мораће још и у већој мери водити о томе рачуна. Али за какву поделу злочинаца према њиховој особености не пружа она никакву основу.

с) У ствари је свака подела злочинаца према њиховој особености већ и с тога немогућна, што никакве злочиначке особености уопште и нема. Друга је ствар кад би Ломброзо имао право, кад би било рођеног злочинца, кога би могли као

*) Никад није сувише доцкан да се поправимо.

таквог већ и споља познати по његовим ушима на једру, по његовим разроким очима, по његовим снажним вилицама и т. д., тада би се могло говорити о каквој злочиначкој особености. Међутим не постоји нарочити антрополошки тип злочинца. Исто тако не постоји ни психолошки тип злочинца. Злочинац је, ако је иначе душевно здрав, човек као и сви остали људи, са истим физичким и психичким својствима, обдарен истим добрим и рђавим особинама, кога покрећу на рад исти мотиви, исти циљеви. И као што према том морамо узети да сваки онај, који је учинио злочин, може даље да напусти злочиначки пут и да се врати на стазу права, исто тако морамо признати и могућност да сваки човек може, па и најврлији, у даним околностима да учини какво незаконито дело. Сам је проф. фон Лист рекао да „и најотменији карактер не зајемчава безусловну заштиту од конфликта са правним поретком.“ Ако не постоји никаква злочиначка особеност, онда је сваки покушај да се злочинци поделе према њиховој особености већ у напред промашио.

d) А и кад би такве особености било, морао би се законодавац одвраћати да по њој одређује врсту и меру казне. Ако желимо да нашим судијама омогућимо у неколико сигурне и вероватно правичне кривичне пресуде, онда морамо узети поједино злочиначко дело (и у њему оличену кривицу) за основу њихове пресуде; јер оно се једино и може чулима сазнати, њега једино и можемо путем наших доказних средстава и злочинцу доказати. Тек на тој сигурној основи смемо допустити

да у другој линији говори и цела субјективност учинитељева, у колико у њу можемо да продремо. Тражити од судије да он, превиђајући поједино злочиначко дело, у првој линији узме опште расположење, целокупан карактер учинитељев за основу својој процени о врсти и мери казне, значи захтевати од њега у многим случајевима сасвим немогуће ствари. Јер злочинца на тај начин по срцу и разуму испитивати, при сваком злочину пре свега открити околности, које злочинца нису баш неопходно том злочину навеле, већ уопште открити његову психолошку особеност, за ово нам одказују средства за сљеђење и време које нашим судијама на расположењу стоји. Један врло искусан практичар дао је овај суд, да ће немогуће бити наћи потребан судски персонал, који ће имати ту божанску сличност, да узмогне сваком злочинцу у срцу загледати, тако као што траже наши противници. Казна по мишљењу, расположењу, водила би неопходно неправичним и самовољним казнама, као што и сам проф. фон Лист признаје, да ће бити много већа опасност за грешење, ако се у будуће злочинац оцењује према своме анти-друштвеном расположењу, него што је данас има, кад се злочинац таксира према својој кривици.

e) На крају могу још да упутим на практичне консеквенце, које се не могу сносити, и на захтеве који се не дају провести, а којима казна према мишљењу даље води:

На захтев за таквим изображењем криминалиста, које би одговарало њиховим задатцима, што је проф. фон Лист овим ре-

чима обухватио да би они морали имати потпуно стручно знање у криминално-биолошким и криминално-социолошким наукама, и морали бити упознати са резултатима тих наука исто тако као и са одредбама кривичног законика и одлукама земаљског суда.

На потребу т. з. неодређене кривичне пресуде, једно уређење за које се Лист изјашњава да је нераздвојно од његове казне према карактеру, и за коју он сам мора да призна да ће тек од оног тренутка полагати право да се о њој озбиљно суди, када се успе да се нађе права форма, која би, при доцнијој промени неодређене кривичне казне у одређену, обезбеђивала грађанску слободу од самовоље извршне власти, — што до сад још није пошло за руком, а извесно неће никад ни поћи;

На захтев да непоправни морају бити затворени целог свог живота, па ако и најлакши деликт учине;

На немогућност да се одвоје као засебни појмови: чување опште опасних душевно оболелих и чињење безшкодљивих опште опасних злочинаца, једна немогућност, коју је проф. фон Лист признао у своје време овде у Минхену, на 3. Интернационалном Психолошком Конгресу, овим речима: „Разлика између заштитне казне непоправних злочинаца и чувања опште опасних душевно оболелих не само да се не да у суштини практично извести, већ се мора начелно одбацити“; и даље: „Преградни зид између, као појмова различитих, злочина и лудила уступа и пада“;

На стапање репресије и превенције, јер

би казна имала бити само једна превентивна мера; са чиме би већ стојали пред напуштањем кривичног права;

И најзад на последњу и најдаљу консеквенцу казне по карактеру, на замену целог кривичног права јединим правилом: „Човек са антисоцијалним мишљењем и према томе опште опасан човек, мора се учинити безштетним“, па, дакле, и онда кад није никакав злочин учинио, али је на ма какав други начин показао своје антисоцијално мишљење. Јер мишљење учинитељево треба да буде једино од предсудног значаја, и заштитно право не сме да чека док се злочиначко дело учини, већ мора предузимати кораке, чим се на ма који начин документира антисоцијално мишљење; један резултат, за који проф. фон Лист изрично допушта да је последица његових погледа, а чије он извођење одбацује једино из разлога, што је то противно његовом основном криминално политичком погледу.

III

Сад имате пред собом супротност заштитне казне и одмазне казне, и извесно да ћете стећи уверење да је овде пактирање немогућно. Супротност није ни мало тако безазлена. као што је, ту скоро, проф. фон Лист заводећи преставља у својој љубави за миром овим речима: „Овде је у првој линији мишљење, у другој линији дело са својим дејством; тамо је у првој линији дело са својим дејством у другој линији мишљење“. Било би, наравно, тада доста равнодушно хоћу ли ја рећи 1 више два, или 2 више 1; не би остало шта више ни квантитативне раз-

лике, као што проф. фон Лист хоће да само она постоји. У истини пак, као што верујем да сам вам показао, разлика је заштитне казне и одмазне казне квалитативна и то врло оштра и од врло великог домаћаја. Са свим је нешто друго и води се са свим другим консеквенцама мишљење учинитељево имати само у обзир, или на њему хтети засновати цело казнено право.

Зато ја и држим компромис за немогућ, који нама претставницима одмазног кривичног проф. фон. Лист стално нуди, и недавно ми је понова учинио горак прекор што га још нисам усвојио. Тај предлог за компромис састоји се у кратко речено у томе, што проф. фон Лист хоће да остави тренутне злочинце одмазном кривичном праву, а зато ми да за трајне злочинце адоптирамо заштитно кривично право. Што ја досад нисам примио тај компромис, он доводи да то долази од некаквог неспоразума на мојој страни. Наука свакако не познаје компромисе; али у области законодавства компромиси су не само могући већ и потребни; јер без таквих компромиса нема у опште никаквог напретка у законодавству. „Будући казнени законик за немачку царевину“, тако он дословце вели у својим расправама. „немогућ је без споразума између заступника оба један другом супротних гледишта“.

Ја морам у пркос томе да одбијем Листов предлог за компромис. Јер, пре свега, питајмо се: какву улогу треба при томе да има наше научничко убеђење? Да ли ће проф. фон Лист, у погледу на тренутне злочинце, хтети да брани са од-

мазном казном и њену, по њему самом неопходну, претпоставку, слободу воље? Може ли он сасвим друго научно схватање о злочину и казни, које собом доноси, опет по његовом сопственом тврђењу, заступање заштитне казне, у погледу на тренутне злочинце одрећи? Може ли он погрешке и мане које он пребацује одмазној казни у погледу на тренутне злочинце заборавити? И обратно: да ли треба ја, убеђени индетерминиста, да у погледу на трајне злочинце исповедам детерминизам, пошто, опет по проф. фон Листу, заштитно право нема друге основе сем детерминизма? Треба ли ја да казну по мишљењу учинитељевом, коју по најбољој својој увиђавности за немогућу држим, према једном делу злочинаца да изјавим за немогућну? Све ово ми обојица не можемо учинити! А и кад би, поред нас, могли: какву би улогу требали да узмемо пред законодавцем? Проф. фон Лист је покушао пре пет недеља да вам покаже да је одмазно кривично право потпуно погрешно; ја сам данас учинио све што сам могао да исто то докажем о заштитном кривичном праву. И сад треба да заједно руку под руку ступимо пред законодавца и да му предложимо: санкционити обе ове труле институције пола и пола у новом немачком казненем законуку?

Не! Ја, од своје стране, морам вам признати отворено, не бих се, после свега што сам вам данас против становишта проф. фон Листа изнео, усудио да га законодавцу препоручим ни за најмањи део злочинаца. Али ја и не верујем да је законодавцу потребан компромис између

проф. фон Листа и мене да би дошао до новог немачког казненог законика. Допустите ми један пример: кад се у једној држави, као скоро у Норвешкој, ради на увођењу новог устава, и монархисти и републиканци препиру се о његов облик, да ли мора законодавац тада да чека на то, хоће ли доћи до компромиса између партија пре но што буде у стању да уставну препирку реши? Три четвртине становништва Норвешке изјаснило се за монархију, монархија је законски санкционисана, и републиканци су се морали повиновати. Тако ја мислим, и друкчије неће бити ни са распром кривично правних школа. Али у међувремену, док не дође до решења да ли заштитна или одмазна казна, ми претставници завађених школа по мом чврстом убеђењу ништа боље не можемо чинити, него да сваки за себе разложи становиште своје школе и слабости и опасности противничког становишта у свој оштрини и свима њиним консеквенцама законодавцу и јавности. Јер једино на тај начин дајемо сваком да види у чему је ствар а са тим једино и могућност правилног решења. Дакле једино на тај начин, а не забашуривањем и прикривањем супротности, служимо искрено и законодавцу.

Али на томе путу сазнаћемо најправилније не само шта нас раздваја, већ шта више и шта нас спаја. И зато бих и ја хтео на крају да предочим могућност споразума, и при том и да својем противнику одам признање које му припада. Проф. фон Лист је својим захтевом да се што оштрије истакне субјективност злочинчева стекао велике заслуге за казнено право. Његова истраживања о правилном

поступању са младолетницима, опште опасним злочинцима, злочинцима по занимању и повратницима, истраживања вођена једним идеалним осећањем за правичност и здравим осећањем за целисходност, а уз то ослоњена на занимање необичног обима, нарочито на ретко познавање иностране литературе и најзад обогаћена изобиљем идеја и окретношћу духа, што се код криминалиста још у животу само код мало њих може наћи, да су кривично правној науци у изобиљу побуђивања на рад достојна захвалности, и упуте вредне уважења кривичном законодавцу. И ми заступници одмазног казненог права можемо и морамо се учити од проф. фон Листа у толико, што и ми признајемо за правилно: потребу даљег дограђивања нашег немачког казненог права у правцу оштријег наглашавања субјективности злочинчеве. Али на основи одмазног казненог права. Главни и особити циљеви проф. фон Листа су и са одмазним становиштем, бар до извесног степена, сасвим сагласни: јер одмазда путем казне само ће добити у правичности, ако се буде обраћала већа пажња и на злочинчеву индивидуалност, но што је то до сад чињено. Нека проф. фон Лист тако ступи на наше становиште па да одатле заједно наставимо радити оно, што је њему воља. Он се већ налази и без тога на половини пута к нама. Ономе коме казна под свима околностима значи одмазду као проф. фон Листу, како може тај са казном уопште нечем другом тежити до одмазди? И онај који хоће у једном делу кривично правне области да казном постигне одмазду, као проф. фон

Лист, томе мора бити могућно да и у другом делу истом циљу тежи. Нека се тако потпуно и сасвим стави проф. фон Лист на тле одмазног казненог права. Тада можемо ми заступници класичне школе с њим доиста ићи руку под руку у остварењу његових најмилијих идеја. Тада можемо на заједничком земљишту заједнички радити, као што он то жели.

А њему остаје и тада још довољно славе и заслуге.

Одмазна казна и заштитна казна*)

од Д-р Франца фон Листа, професора на Берлинском Университету

Говорник расветљава различит положај, који он и његов минхенски колега заузимају у погледу на реформу казненог права. Док се Биркмајер као претставник класичне школе ставља строго на становиште одмазне теорије, дотле проф. фон Лист држи пактирање за могућно и потребно. Изгледа му да није искључено једно посредничко становиште.

Да би то тврђење доказао, говорник формулише Биркмајерове основне погледе у три тезе, и предузима да их обори, те да на крају пружи доказ да има, и поред свих раздвајајућих момената, и сједињујућих, који би заједнички рад омогућили.

Формулисање прве тезе Биркмајеровог система „казна коју држава изриче (Вин-

*) Пошто професору фон Листу није било могућно да свој говор који је слободно држао са потребном тачношћу реконструише, доноси се и овде реферат који је он прегледао, и који је у своје време изишао у Часопису за криминалну психологију и реформу казненог права.

дикативна казна) јесте оплемењена освета, историјски произишла из заједничке (колективне) освете задруге“, даје прилике говорнику да покуша историјским путем да обори одмазну теорију. Његова је аргументација при томе од прилике оваква: Биркмајеров поглед на постанак казне је до душе тачан, али ни у ком случају исцрпан. У времену сакралног казненог права веровало се да ће бог строго казнити ону заједницу, којој припада злочинац (Кажа о Едипу). Дужност је била заједнице, да би избегла тај казнени суд, да се од присутности тога грешника очисти.

Првобитно, у своме најрадикалнијем облику, извршује се то чишћење принашањем дотичног злочинца на жртву увређеноме богу, доцније прогонством, т.ј. изгнањем из заједнице која зајемчава мир. (Изгнаног може сваки убити; *vargns gerit carut lupinum*). То прогонство прелази тада пошто је прошло разнолике све блаже и блаже форме, у конфисковање имања, просто изгнанство и губитак части.

На ступњу за овим долази откупљивање размирице, то је: новчана казна за нарушење мира и крвника. Овде се може још много мање говорити о освети, јер је систем за измиривање (*Kompositionssystem*; од *componere*, умирити свађу) баш омогућио одбацивање крвне освете, што исто толико значи колико и замењивање казне.

Па и казне казненог законика Карла V.¹⁾ носе тај карактер, оне су у главном

¹⁾ *Halsgerichtsordnung Karls V (Constitutio Criminalis Carolina)*, или као што се обично краће назива *Carolina*, у историји немачког права је од необично великог значаја. Док је у осталим правним областима у немачком царству владао партикуларизам, казнени законик (*Carolina*) био је један и заједнички за целу царевину (1532).

казне издвајањем из друштва. Исто тако и наши казнени заводи постоје у циљу поправљања и издвајања злочинаца.

Реакција на ово развијање, која почиње од седамдесетих година, неће моћи ништа изменити у томе да је данашња казна рођена као заштитна казна рођена као заштитна казна и да се као заштитна казна и даље развијала.

Друга теза Биркмајерова, „државно кривично право (право државе да она, у место повређени, како је првобитно било, кажњава за злочин) одржава се и пада са претпоставком човекове слободне воље“, дала је повода референту да оспори психолошку основу теорији класич. школе.

Присталице индетерминизма коме још само један сасвим незнатан део модерних философа данас следује, наине неотомистички правац, ослањају се на Биндинга, као и на Канта и Шопенхауера.

Међутим Биндингов поглед у том питању није ни у ком случају неоспоран, а према погледу горња два философа удељује у слободи воље само оно што је у нама бесмртно. Оно пак што се на оптуженичкој клупи осуђује подлеже утицају спољашњих претстава и то није слободно.

Проф. фон Лист, чија су даља историјска разлагања завршена једним општим тврђењем да су највећи умови свих времена (цео класични стари век — Августинус—Лутер) детерминистички мислили, обраћа се пре свега против тврђења Биркмајерова, као да модерна школа заступа мишљење да је злочин искључиво производ средине. Напротив она сматра злочин као производ коме је један фактор околност која окружује злочинца, а други сачињава особеност, карактер учинитељев.

У осталом постоји необориво извесна неопредељеност и за противнике, наине опредељеност прописима религије, права и мудрости.

Најзад, треће главно правило у коме проф. фон Лист понавља систем Биркмајеров „државна казна је „правична“ одмазда за кривицу оличену у злочину“, сачињава полазну тачку да се правнички обори одмазна теорија.

Проф. фон Лист не пориче никако појам испитивања за злочин, чији крајњи циљ треба да буде „правична одмазда“, али он држи, с једне стране, правичну одмазду за немогућну, и, с друге стране он не верује да се унутарње пречишћење, а то је њему испаштање (покајање), даје извести подношењем казне.

Унутарња промена извршује се, као што су Толстој и Шпек белетристички показали сасвим независно од казне. Она се може извршити и без ње, а може се и не извршити и поред ње. Пошто се, дакле, испаштање независно од казне остварује, то онда не може казна никад ни тежити њему.

С тиме ни у ком случају проф. фон Лист не негира одмазду. На против он сматра као одмазду једног злочина његове последице, као што се оне јављају и код некажњеног учинитеља. Али та одмазда није људско дело, већ један природан закон, са свим независан од људи, она је одјек дела, одудар дела на њеног учинитеља.

Поред свега тога и овде је споразум са противницима могућан; јер казна је баш једно од дејства које ствара злочин. Према томе је казна одмазда, али она не

треба то тек да буде. Наравно код класичне школе чини мерило за одређивање казне дејство дела, код модерне школе пак карактер, антидруштвено расположење. Како међутим класична школа у другој линији води рачуна и о карактеру злочинчеву, разлика је, према томе, више квантитативна но квалитативна.

На крају предавач говори о схватању које оба кривично правна гледишта сматра као непомирљиве продукте двају диферентних гледишта на свет.

Са извесним правом означаје се његова теорија као реалистична, пошто она мора да се одрекне идеалне мисли покајања за учињено зло. Али један реализам, који неће да допусти да и један човек трпи без циља, који жели човека не пролазно већ трајно да спасе, а само непоправног без суровости одваја од друштва, мора се пре назвати критичким идеализмом но материализмом.

Најзад не може цигло једно гледиште на свет тражити да се закони само у његовом смислу праве, још мање се може са реформом чекати док се овде изврши једна сједињујућа промена.

Тако да остаје само заједнички рад могућан. један заједнички рад коме проф. фон Лист свога колегу и противника најтоплије позива.

Злочин као социјална болест

*од д-р мед. Емила Крепелина, професора
Минхенског Универзитета*

Злочин је слична појава на телу друштвеном као болест на телу појединог човека. Она отежава да се достигне циљ у

животу, или то чини сасвим немогућим. Казна треба да буде, међутим, једно корисно средство за сузбијање те болести. Али она мора бити тако удешена, да се јављање злочина у будуће стално бројно смањује.

За оне који заступају одмазну теорију проблем казне је у главном решен, и само би се још маленкости могле модифицирати. Ко хоће, међу тим, злочин да сузбија као какву болесну појаву, тај се мора запитати да ли се у том циљу могу употребити и кориснија средства но што смо их ми до сад употребљавали.

Да би сазнали та средства, потребно је да познамо пре свега узроке злочина. Говорник види те узроке (као присталица антрополошко-социолошке школе) исто тако прво у општим а затим у личним одношајима. На основу статистичких таблица скицира он везу између злочина с једне стране и годишњег времена климе, економског стања, расе, пола, старости, занимања и места становања (варош или село) с друге стране. Он наглашава опште услове превлађивања једне или друге групе деликата и упућује на познати феномен подударања цене животних намирница и имовинских деликата. Према томе је очигледно да су делања масе зависна од општих погодаба и да постоји извесна осетљивост при свакој промени тих општих погодаба. Али ти општи покрети к злочину за појединце немају присиљавајућу моћ; уз то долазе још и лични узроци. Без сумње је најважније од тих личних узрока довођење порекла; јер оно омогућава наследство нижих способности. (Наслеђивање злочиначких наклоности не

може се с поузданошћу доказати.) При испитивањима која су чинили разноврсни испитивачи у затворима и заводима за принудно васпитавање нашло се, да је један велики проценат становника тих завода тих нижих способности. Поред довођења порекла за лекарско схватање злочина и његових личних узрока игра главну улогу и познавање једног опште распрострањеног отрова: то је алкохол. Говорник истиче двоструко дејство те отровне материје: он отежава схватање спољних утисака и мишљење и олакшава стварање вољних нагона. Обоје пак има склоност да изазове злочиначке радње. Статистичким утврђивањем сазнајемо, да се нарочито сурови деликти претежно стављају у рачун алкохолу (деликти у недељне и празничне дане, у кафани). Поред тих патолошких консеквенца дејствује алкохол и својом улогом у буџету трошења код појединца и тим начином постаје и економским узроком за злочин. Уз то долази још и истина да се баш међу пијанцима налази велики проценат у поврату, што се врло лако даје објаснити слабом вољом коју ствара хроничан алкохолизам.

Биркмајер поставља тезу: злочинац је човек као и сви други људи, који потпуно слободно поступа изузимајући случајеве безсвесности, или случаја где је рад разума спречен. Али ономе који се бавио са већим бројем злочинаца просто је непојамно како се може поставити један такав суд. Тачнија испитивања јасно показују, да се нарочито међу злочинцима у поврату налази један велики број лица, код којих се опажају знаци дегенерирања. Иста се

искуства добијају и код умно оболелих. Као општи резултат тих студија може се означити да злочинац заузима извесну средину између умно болесних и умно здравих. Граница између оба та екстрема и сувише је „течна“, и ни у којем случају тачно изражена. Типична слика злочинаца исто је тако немогућна као и типична слика умно болесних. Интересантан је покушај да се одвоје, као појмови различити: злочиначки умни болесници и умно оболели злочинци. Данашње право чини овде заиста оштру разлику, и Биркмајер вели: Не би се могло поднети да се та граница збрише.

Томе на супрот примећује Крепелин: Ништа није у стању да слабост одмазне теорије убедљивије докаже него ли та тражња. Овде је апсолутно немогуће повући границу, и то с тога, што ми често не можемо да одредимо шта више ни кад је болест отпочела, и што је у појединим случајевима немогућно рећи, да ли једна личност у опште припада области пометене свести или не. Граница је потпуно самовољна, и не постоји нигде сем у праву.

Долазећи тада да расправља о неправдима, који највећим делом доводе порекло од дегенерисаних фамилија, говорник објашњава оштру противречност између одмазне теорије и дејства казне. Код дегенерисаних је кривица редовно незнатнија но код здравих људи. Са становишта одмазне теорије требало би такве људе блаже казнити. Али та се тражња не може поднети. И већ сад мора човек да негодује, што се дегенерисани злочинци, за које се са извесношћу зна да ће

бити у поврату, после сразмерно кратке казне лишавањем слободе, опет пуштају у свет и што увек поново мора да падне једна нова жртва, пре но што држава испуни своју дужност, да своје чланове од њих заштити.

Међутим неконсеквентност код одмазне теорије јавља се и у томе, што злочинци у поврату са гледишта тог учења заслужују блажу казну (незнатнија кривица), у истини пак они искусују пооштрену казну.

Кад Биркмајер оспорава истину да постоји група злочинаца — дегенерисаних тврдећи: Не постоји једно особено злочиначко својство, онда говорник томе ставља на супрот, да се таква питања у опште не дају решити за писаћим столом, већ само са гледишта дугог практичног искуства са таквим личностима.

Предавач говори даље о потреби потпуне реформе наше криминалне политике, о једном свесном и разложном спајању кривичног правосуђа са низом других наука, да би се добио широк поглед на све области нашег друштвеног живота. У циљу сузбијања злочина мора постојати брижљива профилакса, којој ће тада тек моћи следовати што је могућно тачнија дијагноза. Он пледира за условну осуду са одговарајућим потврђивајућим роковима код извесних категорија. Отпадање безбројних кратких казни са лишавањем слободе добро би дошло и буџету. Нарочита пажња мора се обратити младолетнима, код којих би морало доћи у обзир педагошко утицање. Затим одвајање дегенерисаних и елиминисање непоправних. Говорник упућује најзад на област испитивања умно

оболелих, где је мисао заштите потпуно прокрчила себи пута. И овде је раније владало присиљавање, да би сада уступило места индивидуализирајућем поступању. После кратког погледа на будуће подешавање криминалистичких студија, говорник завршује са убеђењем да се неће дати зауставити један покрет који има за циљ да се зграда кривично правне науке сазида на темељу природних наука, најчвршћој подлози, коју јој можемо дати.

Појам казне

*од Теодора Липиса, проф. филозофије
на Минхенском Универзитету*

Да би неспоразум избегао, говорник одмах прецизира свој положај према тако званој заштитној казни. Он њу признаје. Нема сумње да држава има задатак да заштићује друштво. Она извршује тај задатак тим начином, што чини безопасним, безштетним појединца који прети друштвеном благостању. Али то је само предрокхрана, једна превентивна мера која само томе циља да благостање друштва заштити — то није казна! Па и у оном случају не, кад она значи извесно зло онога, који је њоме погођен. Држава интернира принудним путем и оне који су добили заразне болести. То може да буде за дотичне често још и непријатније од какве казне, па ипак то још није никаква казна.

Ако пак запитамо зашто је потребно да се упште кажњава, тада добијамо готово редовно одговор: зато што је тако право. (Правична казна! Заслужена казна!) Противност која лежи у оба та гледишта

јесте ни мање ни више до противност двају етичких гледишта на свет. У томе ног правила које је само по себи врло разумљиво: овде имамо злу вољу — она се мора негирати — она не сме постојати. Казна је овде дакле реакција против зле воље, негација исте. Међутим за ово се правило, које се само по себи разуме, код одмазне теорије везује једна чудновата заблуда: а то је појам освете, одмазде. Зла воља мора се негирати. Јасно само по себи! Али: зла воља — шта је то? Је ли злочинац зла воља? Није! Он само носи у себи злу вољу. Али осим тога још и потребе, тежње, тенденције. У чему се пак састоји одмазда? У томе да онај који носи у себи злу вољу, искуси ма какво зло. Међутим свако зло које му се дешава јесте негација ма које воље која се налази у дотичној индивидуи (потребе, тежње). Али кад се злочинцу причини ма какво зло, то значи само да се у њему негирала ма која воља, али не зла воља. И док се првобитно хтела негирати зла, противдруштвена воља, у ствари се погађа са свим нешто друго. Она је тенденција за негирањем била природна, ова је пак неразумна, безсвесна, слепа. Како се уопште даје појмити нагон за одмаздом?

Како се може то замислити, да један човек има намеру да негира извесну вољу која се налази у једној индивидуи и која је непријатељски на њега управљена, а у ствари пак да негира са свим другом вољу? Н. пр. Зла воља је управљена на телесну повреду и ми сад затварамо ту индивидуу и тиме негирамо њену вољу да живи у слободи, али не вољу за вршењем телесних повреда. То је слепо-

ћа! Ми не делимо у индивидуи злу вољу од других вољних тенденција које поред ње стоје, већ састављамо из свега скупа једно, наиме злу индивидуу. У ствари пак и нема апсолутно злих индивидуа, као што нема ни једне апсолутно добре: већ само индивидуа у којима има нешто зла.

И још један психолошки догађај може да буде од утицаја на тежњу за одмаздом: симпатија. Кад кога задеси какво зло, ми осећамо према њему човечанско сажалење, оно нас са њим зближава, са њим се у нама мири наше осећање чак ако је раније осећало и непријатељство. И особеност злочинчева може до душе и после казне остати иста, али нам се сад после претрпљене казне, она јавља у другој светлости.

Присталице одмазне теорије признају да је њима казна само освета, али тако звана оплемењена освета, коју не врши појединац над појединцем, већ друштво, држава. Освета је, међутим, била она приватна освета или т. з. оплемења освета, увек само бесмислица. У својој првобитној намери, у својој полазној тачци разумна, она доцније бива заслепљеност кад мисли да је причињавањем ма каквог зла доведено све у ред.

Неки наводе у прилог одмазне теорије ово: право је, веле, да добри уживају у своме бићу, и исто тако да је злима рђво. Против овог референт наводи исто што је већ горе против одмазде изнео. Добар човек, који би се требао добро осећати, такав не постоји, то је феномен. Исто тако и рђав, који требао да трпи. Рђав то би био са свим рђав, апсолутно рђав, у свима тачкама свога бића рђав — кога у

стварном свету нигде нема — то би био ђаво!

С тога морамо горње правило у овом правцу да модификујемо: право је да се добра воља радује за своје биће и, обратно да се човек не радује у својој злој вољи. То више није гледиште одмазде, већ једино разумно, наиме гледиште да се казном зла воља у злочинцу сломије. Он треба сам да осети у себи злу вољу као нешто што не треба да буде.

Казна је у сваком случају једна разумна радња. Од тога полазе сви. Али разумна радња је само она, која тежи једном разумном циљу, наиме друштвеном благостању. Па ипак овде имамо само једну заштитну меру, не казну. Казна може само једном разумном циљу тежити, а то је да злу вољу негира, да је сломије, уништи. С тиме би дошли на појам казне.

Присталице одмазне теорије су оно, што су говорили, каткада и оденули у једну quasi математичку, у једну логичну формулу: *Duplex negatio affirmat*. Пошто зла воља негира нешто, и право негира нешто, и све је опет добро. Тако се говори о задовољењу, намирењу. И, до душе, негативне математичке количине се доиста другим негативним количинама у позитивне претварају. Али само под једном претпоставком: ако су међусобно директно управљене, као у множењу. $(-1) \cdot (-1) = +1$. При одмазди се, међутим, само ређају негативне колич. једна поред друге и при томе изилази: $(-1) + (-1) = -2$. Тако, некога убију, онда убимо и ми учинитеља, и резултат је? 2 мртваца. — Казна може само онда нешто добро учинити, ако зло у злочинцу искорени и

тим начином добре у њему даје прилике да се развије.

Стављају се злочинци поред умно ненормалних и не може да се нађе граница између тога двога. Наравно, пошто је и нема. Злочиначка особина је ео ipso умна абнормалност, абнормалност воље. Казнено право треба да се према злочинцу аналогно понаша, као што се психијатор понаша према умно болесним. Извесно ће лекар за умно оболеле овда онда помислити и на благостање друштвено (заштитна теорија). Он ће се старати да опште опасни умно оболели не стигну у публику и причине штете. Али најпре мора он свој поглед да управи на своје болеснике. Он ће се старати да уништи клицу болести, да болест савлада и да здравим моћима у пацијенту опет поврати мах. И у казненом праву био би такав поступак од стране државе разборит. Њена прва брига мора бити да злочинца лечи. Злочинац се може сравнити са човеком на чијем се телу налази какав нараштај. Лекар га одсеца. Казна је операција, скопчана с боловима, на телу злочинчевом, предузета у намери да се у њему зло искорени и добре да снаге.

Консеквенце за реформу казног права су у извесном правцу јасне. Једнострано и лако неће бити питање реформе. Зла воља је једино што се може казнити. И злочинац неће моћи и даље издржавати казну ако у њему не буде више зле воље, ако је дакле престао бити злочинцем. Овде би продужење казне била суровост, једино можда способна да задовољи слепи нагон за осветом или одмаздом. И у колико се може очекивати да

ће претња евентуалног кажњавања испу-
нити циљ казне, у том случају мора доћи
на место казне така претња. А у случа-
јевима где је негирање зле воље немо-
гућно, пошто је злочинац непоправан, др-
жава има право да таквог учини безопа-
сним.

Референт одбацује условно помиловање,
пошто је бесмислено, и заузима се топло
за условну осуду. Нарочито је потребна
реформа извршења казне. Казнени заводи
су или заводи за васпитање или злочина-
чки институти, и држава је злочинац кад
она морално упропашћује, у место да до-
тичне васпитава. Поред тога треба да се
испуни и задатак превенције, пропилаксе.
Ту пре свега долази социалан рад, чиме
се вршењу злочинстава одузима земљи-
ште из кога она црпе снагу.

32516